

Benjamin Bidder, Markus Becker

Ryssland fattigare och mer efter sin tid

Sanktionerna biter säger bedömare

Der Spiegel, 16 september 2022

Rysslands ekonomi drabbas troligen inte så mycket som många hade hoppats att Västs straffåtgärder skulle göra. Men de leder till att en del sektorer hamnar rejält på efterkälken teknologiskt. Och i synnerhet har sanktionerna slagit hårt mot Vladimir Putins armé.

Rysslands president Vladimir Putin har ett nytt favorituttryck, något som han hämtat ur ryssarnas kollektiva minne av andra världskriget. Han brukar tala om Västs sanktioner som ett ”ekonomiskt blietzkrieg”.

Det är hans sätt att hantera förväntningarna. Om ryssarna tror att Kreml är i färd med att avvärja ett försök till ekonomisk likvidering kommer de att knota mindre om den reella, men inte totala, nedgången för den ryska ekonomin. Och ändå är problemen betydande. Enligt Kreml är 230 000 industrijobb äventyrade. Skatteintäkterna befinner sig i fritt fall: det ryska budgetöverskottet, som fortfarande var imponerande i början av året, minskade till nästan ingenting under sommaren.

Kommer sanktionerna ändå att pressa ner de ryska härskarna i mattan, trots de enorma profiter man gör på försäljning av olja och gas? Bedömningarna av den ryska ekonomin har på sistone varit oerhört motstridiga. Rysslands regering förutspår att ekonomin kommer att krympa med bara 4,2 procent i år, jämfört med spådomar om 7,8 procent i våras. Internationella valutafonden (IMF) har också reviderat sina perspektiv för Ryssland, från -8 procent i april till -6 procent. Data från ”Macromonitor” vid ekonomiska högskolan i Moskva anger att den ryska ekonomin stabiliserats sedan i våras.

Tysklands regering sade däremot i mitten av augusti att man tror på en kraftigare tillbakagång. Den förutspår en minskning av Rysslands BNP på mellan 6 och 15 procent. För att ge ett perspektiv på detta kan nämnas att Rysslands ekonomi aldrig minskat med 15 procent under ett enda år sedan början av 1990-talet, då den sovjetiska planekonomin kollapsade. Men vilken prognos är mest sannolik?

Vad vi vet är följande: De sanktioner Väst införde i våras har verkat i två riktningar. Det ena är att de slår direkt: vissa varor går det inte längre att handla med och transaktionerna med vissa banker, bolag och enskilda är inte längre möjliga. Förutom detta finns också en psykologisk effekt: sanktionerna ledde inledningsvis till panik och kaos i Ryssland och bland landets handelspartners, eftersom det inte gick att med säkerhet bedöma konsekvenserna. Enligt EU:s bedömning drabbas kring 28 procent av europeisk export till Ryssland av sanktionerna, men i själva verket har rysk import från EU minskat med över 50 procent.

Men denna ”överskottseffekt” minskar med tiden. Många företag har nu en klarare uppfattning om vad de fortfarande har rätt att göra. Den initiala moraliska upprördheten i Väst över företag som fortsatte att göra affärer med Ryssland har lagt sig. Och vårens panik har efterträts av nya rutiner. Faktum är att tysk export till Ryssland ökat något de senaste veckorna.

Kommer sanktionerna att fungera på sikt?

En del av de västliga åtgärderna siktar på att avskära Ryssland från teknologi på längre sikt. Rysk biltillverkning har drabbats särskilt hårt och många västliga biltillverkare har lämnat landet. Löpande bandet vid Lada, Rysslands mest kända bilföretag, stod stilla i många veckor.

Men sedan har Lada återupptagit produktionen. Fast det innebär inte nödvändigtvis att sanktionerna håller på att förlora i kraft. Köpare av nya fordon får ibland nöja sig med en avsevärt lägre teknologisk nivå. Exempelvis kommer många fordon att lämna fabrikerna utan ABS, system för att hindra hjulen från att låsa sig, under överskådlig framtid. Företaget har inte lyckats hitta alternativa leverantörer av cirka 1 500 av sammanlagt 4 500 komponenter. Samtidigt blir nya bilar dyrare. I våras kostade Ladas Vestamodell kring 1 miljon rubel, men nu kan priset ligga på så mycket som 3 miljoner rubel (50 000 euro). ”Ryssland håller på att bli fattigare och mer efter sin tid”, säger Janis Kluge, expert på rysk ekonomi vid Tyska institutet för internationella säkerhetsfrågor (SWP) i Berlin.

I stort har importen av teknologi sjunkit avsevärt, enligt en bedömning av Finlands centralbank. Den har minskat med 41 procent för maskiner, 61 procent för elektronisk utrustning och 30 procent för optisk och medicinsk utrustning. Än så länge har inte de ryska tillverkarna klarat av att plugga igen hålen. En analys från ekonomiministeriet i Moskva har angett att Ryssland hamnat på efterkälken 10-15 år vad gäller mikroelektronik. I analysen sägs också att inhemsk produktion försvåras av höga kostnader och ”en akut brist på kvalificerad arbetskraft”.

Men rent allmänt verkar läget just nu mindre dramatiskt än man trott. Experter som den Moskva-baserade ekonomen Nikolaj Kulbaka eller ekonomiprofessorn Andrej Jakovlev, som nu finns vid Harvard, trodde att sanktionerna skulle få verklig effekt först under hösten, när lagren av viktiga komponenter sakta skulle börja ta slut. Nu medger Kulbaka att han kan ha ”misstagit sig något” och underskattat den ryska ekonomins ”marknadsekonomiska karaktär” och förmåga att anpassa sig. Många leveranskedjor har förvisso brutits. Men ryska fabriksdirektörer har lyckats skaffa sig ersättning på världsmarknaden. ”Det finns en armé av smarta personer som arbetar med att stabilisera situationen - och det går fortfarande inte att säga något om hur framgångsrika de kommer att vara”, säger Janis Kluge vid SWP-institutet i Berlin.

Hur svårt har militären drabbats?

Det verkliga syftet med sanktionerna var hur som helst inte att slå sönder den ryska ekonomin eller ens att få till stånd en regimförändring”, säger James O’Brien, samordnare av sanktionerna vid USA:s utrikesdepartement. ”Vi vill kort och gott begränsa deras resurser till krigföring och jag tror att det är där vi kan se att det lyckats.”

Ryssland bedriver en gammaldags form av krigföring av det slag som förekom på 1970-talet, säger O’Brien. ”Man har inte lyckats skaffa sig herravälde i luften. Man har inte effektiva drönare, verkar inte ha tillgång till artificiell intelligens och utrustning för målsökning.” I stället har Putins armé ”stor tillgång på haubitsers”.

Här finns en koppling till sanktionerna. När det handlar om högteknologi och teknologi med dubbla användningsområden ”har Ryssland mycket svårt att skaffa sig tillräckligt till priser som går att förtuse och via kanaler som går att lita på”, säger O’Brien. Moskva tvingas nu ersätta militär utrustning med sämre delar på elektronikmarknaden. ”Då är vi inne på verklig DIY, Do it Yourself. Men inte det sätt man hanterar en väpnad konflikt på idag”, säger diplomaten med ett sarkastiskt skratt.

Både Nato och den brittiska regeringen har rapporterat att Ryssland alltmer får vända sig till iranska stridsdrönare. ”Ryssland letar med största säkerhet vapen från andra stater som är hårt

drabbade av sanktioner som Iran och Nordkorea när de egna lagren krymper”, twittrade det brittiska försvarsministeriet den 14 september. Moskva hade då precis skaffat sig ammunition för artilleriet från Nordkorea - än en gång knappast några precisionsleveranser.

Håller Ryssland på att hitta alternativa utvägar?

Rysslands förhoppningar har inte kunnat uppfyllas om att skaffa sig alternativ på den civila marknaden i Asien. I motsats till tidigare har Taiwan, Japan och Sydkorea samtliga stött sanktionerna mot Ryssland. Till och med Kina exporterar mindre till Ryssland än före kriget, precis som Indien, Brasilien och Vietnam. Även det framgår av data från Finlands centralbank. Officiell information om handelsstatistik är numera hemligstämplad i Moskva.

Kreml förlitar sig på ”parallell import”, import via tredje land utan medgivande av den ursprunglige säljaren. Men den sortens gråzons-import ”lämpar sig vanligen inte för serieproduktion i stor skala”, säger Moskva-ekonomen Kulbaka. Leverantörer utsätter sig också för risken att själva bli måltavlor för ”sekundära sanktioner” från Västs sida, säger han, och har därmed inget större intresse av mer omfattande leveranser eller långvariga kontrakt. Följden har blivit att det kinesiska kreditkortsföretaget UnionPay i det närmaste avbrutit all sin verksamhet i Ryssland.

Vilken roll spelar den starka rubeln?

Den ryska valutan sjönk inledningsvis drastiskt i slutet av februari. Centralbankens ingripande ledde till att den stabiliserades - och den sista tiden har den till och med varit starkare än före krisen. Kursen på rubel är viktigt för att hålla den egna befolkningen lugn, man har sedan det kaos som rådde på 1990-talet vant sig vid att regelbundet följa de många valutaförändringarna. Många ryssar betraktar, felaktigt, en stark rubel som bevis på att sanktionerna inte kan skada landet.

Ändå ”dämpar den effekten av sanktionerna”, säger Janis Kluge på SWP-institutet i Berlin. En stark rubel ”gör importen billigare av varor som många företag nu har svårt att få tag på”. Med andra ord: om ryssarna fortfarande fick betala 120 rubel för en dollar, som fallet var i mars, och inte de 60 rubel som gäller idag skulle det vara svårare för dem att hitta leverantörer i Asien.

Utan den starka rubeln skulle inflationen sannolikt ha varit högre. I juli sjönk inflationen i Ryssland till 15 procent.

Och nu?

Ekonomiskt pågår ett utnötningskrig mellan Väst och Ryssland. Målet av hindra Moskva från att importera teknologi har i stort uppnåtts. Å andra sidan flödar den ryska regeringens intäkter in tack vare de höga energipriserna. Det pristak på olja som G7-länderna kommit överens om syftar till att förändra det. Om G7 lyckas driva ner priset på rysk olja till 60 dollar skulle skatteintäkterna sjunka med 33 procent, säger analytikerna på Capital Economics, vilket skulle leda till att BNP-underskottet skulle öka med 2 procent.

Men det skulle inte med nödvändighet betyda att ekonomin kraschade. Ju mer trycket ökar på Kreml, desto mer ökar dock sannolikheten av att Putin inte längre kan hitta andra lösningar och kontrollera utvecklingen. Än så länge har den ryska regeringen klarat av att stabilisera stora delar av ekonomin med statliga pengar, säger Janis Kluge. På Lada har jobb och löner tryggats tills vidare. Kluge säker att det fortfarande är svårt att säga något exakt om hur illa ställt det är med ekonomin. Kluge säger till och med att det inte är uteslutet att den ryska ekonomin kan växa igen redan 2023. Och att det är absolut ”tänkbart att saker och ting utvecklas annorlunda än vi trott hittills”.

Inom Nato hoppas man i varje fall att Rysslands förmåga att bedriva aggressionskrig ska drabbas på lång sikt. En högt uppsatt företrädare för Nato säger att sanktionerna har stor verkan. ”Sanktionerna biter redan och jag anser det allt klarare att det kommer att bli en snöbollseffekt på sikt beträffande Rysslands förmåga att återskapa sin ställning när kriget är över”, säger han.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips – om sanktionerna och deras konsekvenser:

Artikeln ”Håller Ryssland på att vinna sanktionskriget?” i [Internationell press om Ukraina-kriget i mitten av maj 2022](#)

[Internationell press om Ukraina-kriget i början av juni 2022](#) (alla artiklar berör ekonomiska frågor)

Artikeln ”Indien närmar sig Ryssland ekonomisk” i [Ryssland, Kina, USA, Indien och det nya kalla kriget](#) (juni 2022)

Nicolas Ruisseau: [Ryssland under sanktionerna: ”Det blir svårare och svårare”](#) (augusti 2022)

[”Ryska statsbudgeten får smaka yxan när oljepriset sviker”](#) (*Aftonbladet* 17 september 2022)